

Arno Rafael Cederbergi õppetöölased kontaktid Tartu ülikooliga 1929–1931

MIHKEL TRUMAN

Arno Rafael Cederberg (1885–1948) oli üks kaheksast Soome õpetlasest, kes 1920. aastate algul eestikeelses Tartu ülikoolis tööle asus. Esimese Eesti ja Põhjamaade ajaloo professorina sõnastas ta Eesti ajaloo kui rahvusteaduse väljaarendamiseks esmased eesmärgid ning lõi selleks vajalikud eeldused – asutas tulevase ajaloo-uurimise keskuseks Akadeemilise Ajaloo Seltsi, algatas erinevate teaduslike publikatsioonide koostamise ja avaldamise ning koolitas välja terve plejaadi noori eesti professionaalseid ajaloolasi (nt Hans Kruus, Hendrik Sepp, Juhan Vasar, Otto Liiv, Evald Blumfeldt, Arnold Soom jt), kelle ülesandeks sai professori alustatud tööd tulevikus jätkata.¹ Pärast kaheksat aastat Tartus töötamist otsustas Cederberg 1928. aastal kodumaale naasta, et jätkata õppejõukarjääri Helsingi ülikoolis.²

Paraku jäi tema Tartust lahkumisega vakantseks nii Eesti ja Põhjamaade ajaloo professori kui ka üldajaloo professori, mille tööd oli Cederberg korraldanud alates Hans Oldekopi surmast 1924. aastal; dotsentuur oli juba varasemast täitmata. Ükski tema õpilastest polnud selleks ajaks veel doktoriväitekirja kaitsnud, mistõttu polnud kedagi, kes võinuks Eesti ja Põhjamaade ajaloo õppetöö korraldamise pikema viivitusega ja täie vastutusega üle võtta.³ Seega pidanuks filosoofiateaduskonnale olema Cederbergi kaasamine magistri- ja doktoritööde retsenseerimisel ja kaitsmisel, doktorieksamite vastuvõtmisel ning ajaloo professori ja dotsentuuridesse

Mihkel Truman, MA, doktorant, Tartu Ülikool, Ülikooli 18, 50090 Tartu, mihkel.truman@ut.ee

¹ Vt J. Kivimäe, T. Rosenberg. Akadeemilise Ajaloo Seltsi tegevusest (1920–1941). – Tartu Ülikooli ajaloo küsimusi XVI. Tartu Ülikooli teaduslikud sidemed. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, 1985, lk 134–143; T. Rosenberg. Professor Arno Rafael Cederberg – Eesti ajaloo uurimise koolkonna rajaja Tartu Ülikoolis. – Ajalooline Ajakiri 1999, 2 (105), lk 79–90; M. Truman. Arno Rafael Cederberg Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli õppejõuna. – Ajalooline Ajakiri 2019, 2 (168), lk 153–193; M. Truman. Akadeemilise Ajaloo Seltsi tegevusest aastail 1920–8. – Ajalooline Ajakiri 2022, 1 (179), lk 11–29.

² Vt E. Juujärvi. Historian uupumaton työmies A. R. Cederberg – historianitutkija, arkistomatkaaja ja isänmaanystävä. – Arno Rafael Cederberg Kansainvälinen historianitutkija ja organisaattori. Pohjois-Karjalan Historiallisen Yhdistyksen Vuosikirja 1996, 5. Toim. A. Vallius. Joensuu: Joensuun Yliopisto, 1997, lk 8–112.

³ Nõuded korralisele professori- või dotsendikohale kandideerimiseks olid sätestatud Ülikooli seaduse §-des 56 ja 66. Vt Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli seadus. – Riigi Teataja (RT) 1925, 122/123, 846–847.

Arno Rafael Cederberg oli eestikeelse Tartu ülikooli esimene Eesti ja Põhjamaade ajaloo professor ning üks professionaalse eesti ajalooteaduse rajajaid.

Foto: Heinrich Riedel. RA, EAA.2111.1.6067

kandideerinud õpetlaste ametisse sobivuse hindamisel vähemalt esimestel aastatel vältimatu.

Siinse artikli eesmärk ongi välja selgitada, kas ja kuivõrd vajas Tartu ülikooli filosoofiateaduskond aastail 1929–1931 peaaesjalikult just doktori-eksamite sooritamisel ja väitekirjade retsenseerimisel-kaitsmisel Eesti ja Põhjamaade ajaloos Cederbergi abi ning millist rolli mängisid tema kaasamisel endiste õpilaste vastavasisulised taotlused.

Kuna Cederbergi lahkumisejärgset akadeemilist suhtlust ja läbikäimist Tartu ülikooliga pole seni lähemalt uuritud, on sellega seotud asjaolusid võimalik avada suuresti vaid arhiiv-ainesele toetudes. Nii ongi eespool püstitatud küsimustele vastuste leidmiseks kasutatud peaaesjalikult Rahvusarhiivis talletatavaid Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli materjale, näiteks filosoofiateaduskonna koosolekute proto-

kolle ja üliõpilaste-õppejõudude isikutoimikuid.⁴ Lisaks annavad asjassepuutuvate sündmuste või protsesside tagamaade selgitamiseks rohkelt väärtuslikku ainet Soome Rahvusarhiivis (KA) säilitatav Cederbergi isikuarhiiv, iseäranis selles leiduv kirjavahetus oma endiste õpilaste ja kolleegidega.⁵

Cederberg Eesti ja Põhjamaade ajaloo magistratööde retsensendina 1928–1931

Eesti ja Põhjamaade ajaloo professori lahkumine seadis Tartu ülikooli probleemi ette, kuidas tagada senisel tasemel ajalooõppe järjepidevust. Kuigi Cederbergist jäi maha hulk lootustandvaid noori ajaloolasi, nende seas üldajaloo erakorraline dotsent Peeter Tarvel (1935. aastani Treiberg), ei olnud keegi neist omandanud doktori-kraadi ja mitmel oli veel magistratöögi lõpetamata. Kuna 1928. aasta septembris oli filosoofiateaduskond vastu võtnud otsuse jätta ametikohad Eesti ja Põhjamaade ajaloo õppetoolis lähema kahe aasta jooksul täitmata,⁶ pidi Cederberg vähemalt

⁴ Rahvusarhiiv (RA), EAA.2100, Eesti Vabariigi Tartu Ülikool.

⁵ Kansallisarkisto (KA), Cederbergin arkisto.

⁶ RA, EAA.2100.5.313, l. 2, Eesti Vabariigi haridusministeeriumi kunsti ja teaduse peavalitsus Tartu Ülikooli (TÜ) valitsusele, 27.09.1928.

esialgu Tartu ülikooliga tööalase kontakti säilitama. Tõenäoliselt sündis see otsus Cederbergi enda initsiatiivil, et anda senistele õppeülesandetäitjatele võimalus kaitsta kandideerimiseks vajalik doktorikraad. Seega tuli tal ülikoolist veelgi tihedamalt suhelda oma juhendatavatega, kellelt ootas teaduskraade nii ülikool kui veelgi enam professor ise.

Kuna ajalookandidaat⁷ Hendrik Sepp oli andnud teadusliku stipendiaadi ning Eesti ja Põhjamaade ajaloo eradotsendina (kõrvuti teise ajalookandidaadi August Sildnikuga) loenguid juba 1920. aasta kevadsemestrist,⁸ Tarvel pärast kandidaadikraadi omandamist ja teaduslikuks stipendiaadiks määramist üldajaloo alal 1921. aasta sügisest⁹ (1925. aastal valiti ta üldajaloo dotsendi kohusetäitjaks¹⁰) ning magister Hans Kruus õppeülesandetäitjana 1927. aasta kevadsemestrist,¹¹ oli kõigil neljal pärast aastaid Cederbergi kui vastutava õppejõu käe all töötamist piisavalt kogemusi, et õppetöö korraldamine nii üld- kui ka Eesti ja Põhjamaade ajaloos oma õlule võtta. Magistritööde retsenseerimisel jäi noorte teadlaste kompetentsist aga väheks. Ja seda mitte ainult formaalsetele nõuetele mittevastamise tõttu, vaid nii mõnegi töö teema puhul polnud Cederbergi õpilastest talle veel piisava pädevusega järelelihtsat. Muidugi leidnuks filosoofiateaduskond ühele või teisele tööle väljastpoolt ülikooli teisigi asjatundlikke hindajaid, ent endise professori läheduse ja abivalmiduse tõttu olnuks uute välisretsensientide otsimine tarbetult tülikas.

Enne kui asuda lähemalt vaatlema Cederbergi arvustatud magistritöid, on otsustavaks anda ülevaade filosoofiateaduskonna üldisemast praktikast kaasata endisi välisõppejõude tööde hindamisel. Õieti oli selliseid juhuseid teistes valdkondades vaid kolm. Eerik Laidi arheoloogiaalast magistritööd hindasid 1926. aastal Eesti ja naabermaade muinasteaduse endised professorid Aarne Michaël Tallgren ja Birger Nerman,¹² 1927. aastal Elfriede Simensoni¹³ ja aasta hiljem Leonhard Soonbergi

⁷ Kuigi tsaariaegse ülikooli kandidaadikraad võimaldas sarnaselt eesti ülikooli magistrikraadiga asuda doktoriväitekirja koostamisele, ületas magistrikraad teadusliku taseme poolest kandidaadikraadi.

⁸ Peamiselt käsitlesid nad Rootsi võimuaega Eestis, kuid üksikkursustel ka Liivimaa ajalugu Taani valitsusajast kuni orduaja lõpuni. – Vt M. Truman. Arno Rafael Cederberg Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli õppejõuna, lk 168–173.

⁹ Tarvel keskendus Euroopa ajaloole reformatsioonist 19. sajandini. Vt Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1921. aasta II poolaastal. Tartu, 1921, lk 13; Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1922. aasta I poolaastal. Tartu, 1922, lk 16; Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1924. aasta I poolaastal, Tartu, 1924, lk 18; Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli ettelugemiste kava 1926. aasta I poolaastal. Tartu, 1926, lk 18; J. Kivimäe. Peeter Tarveli elu ja töö. – Akadeemia 1989, 9, lk 1925.

¹⁰ RA, EAA.2100.2.1197, l. 35, TÕ filosoofiateaduskonna esildis ülikooli valitsusele, 15.05.1925.

¹¹ Kruusi hooleks jäeti Eesti ajalugu 18. ja 19. sajandil. – RA, EAA.5311.3/51.867, l. 29, TÕ filosoofiateaduskonna esildis ülikooli valitsusele, 19.01.1927; Vt J. Kivimäe. Rektor Hans Kruus. Tartu: Aasta Raamat, 2017, lk 47.

¹² RA, EAA.2100.1.6911, l. 14, A. M. Tallgren TÕ filosoofiateaduskonnale, 10.11.1926.

¹³ RA, EAA.2100.1.14698, l. 43–44p, H. Kjellini retsensioon E. Simensoni magistritööle, 8.12.1927.

kunstiajalooalaste magistritööde esimeseks retsensendiks¹⁴ paluti hiljuti Tartust lahkunud kunstiajaloo professor Helge Kjellin (teiseks retsensendiks olid ülikooli oma professorid – esimesel juhul Cederberg,¹⁵ teisel klassikalise filoloogia professor Aleksander Pridik).¹⁶ Üldiselt polnud filosoofiateaduskonnas kombeks kutsuda magistritööd hindama inimesi väljastpoolt ülikooli. Ainus vastupidine näide pärineb 1933. aasta oktoobrist, kui Karl Leichter magistritöö („Richard Wagneri ühiskunsti-teose filosoofilis-esteetilised alused“) teiseks retsensendiks (filosoofiaprofessor Konstantin Ramuli kõrval) valiti Tartu muusikakooli direktor Harald Laksberg.¹⁷ Üldse kaitsti Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli päevil filosoofiateaduskonnas 167 magistritööd.¹⁸

Cederbergil palus filosoofiateaduskond ajavahemikul 1929. aasta algusest kuni 1930. aasta aprillini astuda esimese retsensendina üles aga lausa nelja – Maimu Töldsepa (teine retsensent Tarvel),¹⁹ Arved Taube (teine retsensent Tarvel),²⁰ Helene Kestneri (teine retsensent Sepp)²¹ (kõik kolm Eesti ja Põhjamaade ajaloos) ja Konstantin Vaniku (teine retsensent Tarvel)²² (üldise ajaloo alal) – magistritöö puhul. Seejuures tuleb tähendada, et professori lahkumise järgsed poolteist aastat olid eesti ajaloolaste järelkasvu poolest üldse väga viljakad: lisaks nimetatutele kaitse-sid magistritööd veel ka Erik Tender²³ ja Arnold Soom.²⁴

Et teada saada, kas Cederbergi kaasamine sõltus ka konkreetsete tööde teema-dest, tuleb neid lähemalt vaadelda. Töldsepa „Meeleolu Liivis 1700. a.“, Taube „Dorpat unter schwedischer Herrschaft in den Jahren 1601–1602“ ja Kestneri „Der Versuch der sächsischen Truppen sich Rigas im Februar 1700 zu bemächtigen“ kuuluvad uurimisteedadelt vaieldamatult Eesti ja Põhjamaade ajaloo valda, käsitledes kõige üldisemas mõttes Rootsi võimuperioodi Eesti- ja Liivimaal, mis oli kahtlemata n-ö Cederbergi valdkond. Küll võib tekkida küsimus, miks oli Cederberg määratud teiseks retsensendiks Vaniku tööle „Viis aastat kardinal Fleury poliitikat 1726–31“,²⁵ mis kaitsti üldajaloo alal.

Nagu juba märgitud, kaitsti vaadeldaval perioodil aga veel kaks aja-loolast magistritööd, mille retsenseerimine ei määratud Cederbergile, vaid

¹⁴ 1927. aasta veebruaris otsustas filosoofiateaduskond määrata germaani filoloogia professori Wilhelm Wigeti ettepanekul magistritöödele edaspidi kaks retsensenti. Vt RA, EAA.2100.5.154, l. 140p–141, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 16.02.1927.

¹⁵ RA, EAA.2100.1.14698, l. 45–45p, A. R. Cederbergi retsensioon E. Simensoni magistritööle, 14.03.1928.

¹⁶ RA, EAA.2100.2.353, l. 118, TÜ filosoofiateaduskonna esildis ülikooli valitsusele, 20.10.1928.

¹⁷ RA, EAA.2100.5.157, l. 170p–171, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 18.10.1933.

¹⁸ RA, EAA.2100.11.13, l. 193–196, TÜ filosoofiateaduskonnas kaitstud magistritööd 1923–1944.

¹⁹ RA, EAA.2100.5.155, l. 145p–146, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 10.04.1929.

²⁰ Samas, l. 169p–170, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 11.09.1929.

²¹ RA, EAA.2100.5.156, l. 21p–22, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 14.04.1930.

²² RA, EAA.2100.1.17688, l. 43–44, Cederbergi retsensioon Vaniku magistritööle, 1.01.1930.

²³ RA, EAA.2100.5.155, l. 199p–200, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 16.12.1929.

²⁴ RA, EAA.2100.5.156, l. 10p–11, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 26.03.1930.

²⁵ Samas, l. 20p–21, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 14.04.1930.

õppeülesandetäitjatele Kruusile ja Sepale. Need tööd olid Tenderi „Tartu raekojad Poola ja Rootsi ajal“²⁶ ning Soomi „Saaremaa kiriku- ja kooliolud Põhjasõja ajal“.²⁷ Miks konkreetsetel juhtudel Cederbergist – ja isegi Tarvelist kui ainsast akadeemiliselt arvestatava positsiooniga ajalooõppejõust – loobuti, pole selge, ainult ülikooli kärbitud eelarve ei saanud siin mõõduandvaks põhjuseks olla. Igatahes oli teaduskonna otsus anda magistritööde hindamine pelgalt magistri- ja kandidaadikraadiga koosseisuvälistele õppejõududele vähemalt vormiliselt küsitav, seda enam, et kumbki polnud seni isegi vastutava õppejõu kõrval teise retsensendina üles astunud. Samas võib aimata teaduskonna teguviisi tagamaid – kuskilt tuli ka sedasorti kohustuste ülevõtmisega alustada, sest igavesti Cederbergi toele lootma jääda ju ei saanud. Segaduste vältimiseks olgu siinkohal välja toodud seegi, et aastail 1929–1930 anti magistrikraad ka ajaloolastele Jaan Konksule ja Evald Blumfeldtile, kelle töid oli Cederberg koos Tarveliga retsenseerinud veel Tartu ülikoolis ametis olles.²⁸ Alates 1931. aastast jäid ajaloolased magistritööd Sepa, Tarveli, Kruusi ja hiljem juba ka Juhan Vasara hinnata.

Cederberg doktorieksamite vastuvõtjana 1930–1931

Arusaadavalt oli endise professori osalemine veelgi vältimatum suuliste doktorieksamite vastuvõtmisel ning väitekirjade retsenseerimisel ja oponeerimisel.

Aastail 1924–1940 kaitsiti Tartu ülikooli filosoofiateaduskonnas kokku kakskümmend kaks doktoritööd (vt tabel),²⁹ millele teaduskonna eksamimääruste kohaselt pidi eelnema suuline doktorieksam.³⁰ Tänu Cederbergi kirjavahetusele oma õpilaste ja endiste kolleegidega on võimalik saada küllaltki hea ülevaade protsessist, mille tulemusena paluti teda kui ülikoolist hiljuti lahkunud professorit edaspidigi doktorieksameid vastu võtma.

Mäletatavasti oli Cederbergi Tartust lahkumise eel 1928. aasta sügisel filosoofiateaduskonnas vastu võetud otsus, et ajalooprofessuuri ja -dotsentuuride ei täideta enne, kui õppeülesandetäitjad on kaitsnud doktorikraadi.³¹ Ometi otsustati juba

²⁶ RA, EAA.2100.5.155, l. 199p–200, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 16.12.1929.

²⁷ RA, EAA.2100.5.156, l. 10p–11, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 26.03.1930.

²⁸ RA, EAA.2100.1.5633, l. 14, Cederbergi ja Tarveli hinnang Konksu magistritööle, 30.05.1928; RA, EAA.2100.1.1102, l. 16–16p, Cederbergi ja Tarveli hinnang Blumfeldti magistritööle, 30.05.1928.

²⁹ RA, EAA.2100.11.13, l. 191, TÜ filosoofiateaduskonnas doktorikraadi omandanute nimekiri 1924–1944.

³⁰ RA, EAA.2100.5.258, l. 117, 121–122, määrused eksamite kohta TÜ filosoofiateaduskonnas [1922]; RA, EAA.2100.5.293, l. 34–35, määrused eksamite kohta TÜ filosoofiateaduskonnas [1928]. Nagu näitab Ramuli juhtum 1938. aasta lõpust, kui tal ei lubatud eksamit sooritamata promoveeruda, ei tehtud vastava nõude täitmisel – vähemalt ülikooli valitsuse tasandil – erandit isegi teenekatele õppejõududele. Vt RA, EAA.2100.2.928, l. 264, TÜ filosoofiateaduskonna esildis ülikooli valitsusele, 24.11.1938, millele on lisatud valitsuse resolutsioon, 25.11.1938.

³¹ RA, EAA.2100.5.155, l. 94p–95, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 19.09.1928; RA, EAA.2100.5.313, l. 1, TÜ filosoofiateaduskonna teate ära kiri ülikooli valitsusele, 20.09.1928.

aasta hiljem asuda Eesti ja Põhjamaade ajaloo dotsendi valimist ette valmistama.³² Kandidateerimisest olid huvitatud kolm magistrikraadiga ajaloolast – Sepp, Kruus ja Vasar.³³ Kui Sepp ja Kruus olid jõudnud juba kirjutada üksjagu uurimusi ja teha õppejõutööd,³⁴ oli Vasaral, kes oli viimastest põlvkonna jagu noorem, akadeemilist pagasit vähem. Seda enam tuli tal pingutada, et vanematele ajaloolastele konkurentsi pakkuda, mis ühtlasi tähendas, et tal tuli omandada doktorikraad teistest varem. See tõi omakorda kaasa võidujooksu, kus Cederbergi osalemisest kohtunikuna, see tähendab nii eksamineerija kui ka väitekirja retsensendi-oponeerijana, olid huvitatud eeskätt võistlevad doktorandid.

Kaudse algatuse kutsuda endine professor Tartusse doktorieksameid vastu võtma tegi Vasar juba 1929. aasta detsembris, mil ta sellest soovist Cederbergile kirjutas. Oma sõnul ajendas teda hirm, et kui Eesti ja Põhjamaade dotsentuuri nimel „võistlus tugevamaks läheb ja Kruus ka teaduskonda pääseb“, määratakse talle „mõni teine komisjon kaela, kus härra professor puudub, et siis võimatuks muuta Teie attestatsiooni andmist minu kohta“.³⁵ Päev hiljem saadetud kirjas kordab ta oma kahtlusi Kruusi ja Tarveli vandenõu kohta nii tema kui Sepa vastu, rõhutades veelgi enam Cederbergi osalemise tähtsust.³⁶

1930. aasta aprillis, mil nii Sepp kui ka Vasar olid oma ettevalmistusega sealmaal, et mai lõpus doktorieksamit anda, uuris Vasar juba konkreetsemalt, kas Cederberg leiaks aega Tartusse sõita. Alles seejärel saanuks ta asuda taotlema teaduskonnalt professori ametlikku kutsumist nii eksamit vastu võtma kui ka väitekirja retsenseerimise-oponeerimise.³⁷ Eesti ja Põhjamaade ajaloo dotsendi kt kohast oli Vasar selleks ajaks küll juba ilma jäänud³⁸ – aprillis valiti sellele kohale Kruus³⁹ –, kuid levisid kuuldused, et teaduskond plaanib sügisel välja kuulutada konkursi ka sama õppe- tooli professorikohale.⁴⁰ See sundis kõiki kolme uuesti nii eksami sooritamise kui ka väitekirja kaitsmisega kiirustama.

Uues situatsioonis pelgasid Vasar ja Sepp veelgi enam nendevastast vandenõu: nad kartsid, et doktorieksamid lükatakse nimme sügisesse, et professor Kruusile kätte mängida.⁴¹ Hirmul oli kahtlemata põhjust, sest Kruus oli juba 1928. aasta mais esitanud filosoofiateaduskonnale palve määrata talle komisjon suulise doktori-

³² RA, EAA.2100.5.155, l. 166p, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 11.09.1929.

³³ Vt J. Kivimäe. Rektor Hans Kruus, lk 52–53.

³⁴ Vt T. Rosenberg. Akadeemik Hendrik Sepp (1888–1943) sõja- ja majandusajaloolane. Tartu Ülikooli Ajaloo Küsimusi XXXVI, 2009, lk 110–111; J. Kivimäe. Rektor Hans Kruus, lk 47.

³⁵ KA, Cederberg 5, Vasar Cederbergile, 16.12.1929.

³⁶ Samas, Vasar Cederbergile, 17.12.1929.

³⁷ Samas, Vasar Cederbergile, 6.04.1930.

³⁸ RA, EAA.2100.5.156, l. 15p–16, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 9.04.1930.

³⁹ RA, EAA.2100.4.19, l. 56p–57, TÜ nõukogu koosoleku protokoll, 21.05.1930.

⁴⁰ KA, Cederberg 5, Vasar Cederbergile, 6.04.1930.

⁴¹ Samas.

eksami andmiseks, kuivõrd tal oli plaan kaitsta väitekiri juba sama aasta sügisel.⁴² Seda enam survestasid Kruusi konkurendid filosoofiateaduskonda, et neile korraldataks eksamid hiljemalt mai lõpus ja selle tarvis palutaks Tartusse ka Cederberg.

Teaduskond oli sellega nõus: aprilli lõpul teataski dekaan Ramul Cederbergile, et Sepp ja Vasar soovivad veel samal kevadel eksamid sooritada, mistõttu pöördub teaduskond selles küsimuses uuesti Cederbergi poole tõenäoliselt pärast lihavõtteid.⁴³ Sepa kirjavahetusest Cederbergiga nähtub, et endine professor oli nõus eksamineerimiseks Tartusse sõitma.⁴⁴ Ja ehkki Sepp murdis aprilli keskel puusaluu ja viibis seejärel kliinikus, valmistus ta sealgi plaanitud eksamiks. Seega lubas Vasar esitada teaduskonna 7. mai koosolekule mõlema nimel avalduse doktori-eksami sooritamiseks mai lõpus.⁴⁵

Teaduskond otsustas palve rahuldada ning saatis selle kinnitamiseks ülikooli valitsusele,⁴⁶ kust laekus aga peagi negatiivne vastus. Nimelt käivat ülikoolile kaks korda aastas Cederbergi eksamineerima ja väitekirjade kaitsmisi oponeerima kutsumine üle jõu – mõistlikum olevat paluda tal Tartusse tulla sügisel, mil on ehk teisigi, kes sooviksid eksamit teha.⁴⁷

Vasar, kes kartis, et sel juhul võib promotsioon lükkuda detsembrisse ja tema oponentideks võivad saada Sepp ja Kruus, pidas rahalistele võimalustele apelleerimist siiski vaid ettekäändeks. Tegelikuks põhjuseks arvas ta olevat asjaolu, et „väitekiri mõnel „teisel“ õigeks ajaks ei taha valmis saada“. Pidades selle „teise“ all silmas Kruusi ning soovides just viimast konkurentsist edestada, uuris Vasar Cederbergilt, kas too oleks valmis tulema Tartusse varem juhul, kui nad Sepaga ise kõik tema sõiduga kaasnevad kulud katavad.⁴⁸

*Hendrik Sepp 1920. aastal.
Foto: Heinrich Riedel. Tartu Ülikooli
raamatukogu*

⁴² RA, EAA.5311.3/51.867, l. 36, Kruusi avaldus TÜ filosoofiateaduskonnale, 15.05.1928.

⁴³ KA, Cederberg 5, Ramul Cederbergile, 12.04.1930.

⁴⁴ Samas, Sepp Cederbergile, 17.04.1930.

⁴⁵ Samas, Vasar Cederbergile, 20.04.1930.

⁴⁶ RA, EAA.2100.5.156, l. 25p-26, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 7.05.1930.

⁴⁷ KA, Cederberg 5, Vasar Cederbergile, 10.05.1930.

⁴⁸ Samas.

Hans Kruus 1920. aastatel.

Foto: Geog Johannes ja Peeter Parikas. RA, ERA.1767.1.848

Selleks ajaks oli jõudnud ka Cederberg ise dekaanilt eksamite kohta pärida ja saanud samuti vastuseks, et ülikooli valitsusel ei ole võimalik professorit nii kevadel kui ka sügisel Tartusse kutsuda. Niisiis uuriski Ramul oma vastuskirjas, kas Cederberg sooviks Tartusse tulla mais või septembris.⁴⁹

Tegelikult oli Cederberg juba andnud Vasarale nõusoleku ka ametliku kutseta teda ja Seppa eksamineerima tulla.⁵⁰ Küll pidas ta vajalikuks uurida ülikooli valitsuse otsuse tagamaade kohta ka eesti ja üldise kirjanduse erakorraliselt professorilt Gustav Suitsult, kes sai rektor Johan Kõpult samasuguse vastuse, et „ülikoolil praegu kärbitud büdžeti juures ikkagi mitte ükskõik ei olevat, kas doktorandide eksamineerimise jaoks kulutada 350 või 700 krooni“. Lisaks märkinud rektor, et ehkki ta ei tahaks lubada ülikooli valitsusel „ene-

sele eraisiku poolt lasta kingitust teha“, öelnud ta lõpuks dekaanile, et ei pane kätt ette, kui Cederberg soovib omal kulul kevadel Tartusse tulla, aga „tasu kavatseb ülikooli valitsus maksta alles sügisel ja ühe korra eest“.⁵¹

Niisi otsustas filosoofiateaduskond kutsuda professori doktorante eksamineerima sügisel,⁵² kuid sellest hoolimata saabus Cederberg eraviisiliselt Tartusse juba mai lõpus – ja ilmselt vähemalt osaliselt ka omal kulul –, andes Vasarale ja Sepale võimaluse suulised doktorieksamid ära õiendada.⁵³ Siinkohal väärib märkimist seegi, et aprillis oli ülikool Tarveli, Ramuli ja rektor Kõpu ettepanekul saatnud Cederbergile 250 krooni, „mis vähemalt osalt tasuks ära selle vaeva, mis Teie Teaduskonna palvel olete korduvalt näinud, lugedes magistritöid, seades kokku oma arvamise kandidaatide [siin peetakse silmas dotsendiametikohale kandideerijaid – M. T.] kohta jne“.⁵⁴

⁴⁹ Samas, Ramul Cederbergile, 13.05.1930.

⁵⁰ Samas, Vasar Cederbergile, 14.05.1930.

⁵¹ Samas, Suits Cederbergile, 20.05.1930.

⁵² RA, EAA.2100.5.156, l. 36p–37, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 21.05.1930.

⁵³ RA, EAA.2100.2b.81, l. 86, Sepa suulise doktorieksami protokoll, 26.05.1930; KA, Cederberg 5, Vasar Cederbergile, 3.06.1930.

⁵⁴ KA, Cederberg 5, Ramul Cederbergile, 12.04.1930.

See seletab küllalt ammendavalt, miks ülikooli valitsus ei olnud valmis samal aastal veel 700 krooni välisõppejõu kaasamiseks kulutama.

Tegelikkuses ei tekkinudki teaduskonnal 1930. aasta sügisel vajadust Cederbergi ametlikult Tartusse kutsuda, sest pingutustest hoolimata ei olnud ei Kruus ega Otto Liiv septembriks valmis eksamit sooritama.⁵⁵ Ometi toimus asjade käigus ootamatu pööre, mis andis võidujooksule esimesena promoveerumise nimel uue hoo. Nimelt jättis haridusminister Jaan Hünerson 1930. aasta sügisel Kruusi dotsendiametisse kinnitamata,⁵⁶ mis pidanuks loogiliselt võttes tähendama uusi valimisi Sepa ja Kruusi vahel. Kuna Sepp oli vahepeal doktorieksami sooritanud ja tema väitekirj oli valmis, asetas tekkinud olukord Kruusi vähemalt vormiliselt kehvemasse positsiooni. Lisaks hingas talle aina enam kuklasse ka Vasar. Kahtlemata innustas kõik see Kruusi oma eksami ja väitekirja lõpetamise nimel pingutama, seda enam, et oli ta ju plaaninud promoveeruda juba kahe aasta eest.

Kui 1930. aastal oli otsustatud, et Cederberg kutsutakse Tartusse vaid ühe korra, siis 1931. aastal ühe korraga piirduda ei õnnestunud. 1930. aasta lõpul olid Sepp ja Vasar hakanud avaldama filosoofiateaduskonnale järjekordselt aktiivset survet, et endine professor kutsutaks järgmise aasta alguses mõlema mehe väitekirjade kaitsmist oponeerima.⁵⁷ 1931. aasta jaanuaris võttiski teaduskond vastu otsuse paluda Cederberg Tartusse nii veebruari lõpus – et olla esimeseks oponendiks Sepa ja Vasara väitekirjade kaitsmisel – kui ka kevadel, sest selleks ajaks oli loota, et Kruus, Liiv ja Tarvel on valmis suuliseks doktorieksamiks.⁵⁸ Veebruari lõpus kaitses väitekirja siiski vaid Sepp.⁵⁹ Kuna professor pidi niikuinii kevadel naasma, jättis Vasar oma kaitsmise maisse, lootes selleks ajaks väitekirja ka trükitud saada.⁶⁰

Juhan Vasar 1920. aastatel.

Foto: Heinrich Riedel. RA, ERA.2111.1.12703

⁵⁵ Samas, Liiv Cederbergile, 18.04. ja 8.09.1930.

⁵⁶ RA, EAA.5311.3/51.867, l. 62, TÜ valitsus filosoofiateaduskonnale, 1.10.1930.

⁵⁷ KA, Cederberg 5, Vasar Cederbergile, 19.12.1930; Samas, Sepp Cederbergile, 12.01.1931.

⁵⁸ RA, EAA.2100.5.156, l. 90p–91, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 28.01.1931.

⁵⁹ RA, EAA.2100.2b.81, l. 98, TÜ filosoofiateaduskonna esildis ülikooli valitsusele, 4.03.1931.

⁶⁰ KA, Cederberg 5, Vasar Cederbergile, 4.05.1931.

Ehkki Vasara kaitsmisega maikuus probleeme ei tekkinud, kahtlesid kõik kolm doktorieksami sooritajat veel kuu keskpaigas, kas nad loetud kirjanduse kordamisega õigeks ajaks valmis jõuavad. Tarvel ja Liiv otsustasidki loobuda.⁶¹ Kahevahel olnud Kruusi suutis Cederberg aga nähtavasti ümber veenda, sest kaks päeva pärast Vasara väitekirja kaitsmist sooritas ta suulise eksami.⁶² Mai lõpus otsustas filosoofiateaduskond lubada kaitsmisele ka Kruusi väitekirja, määrates taas oponentideks Cederbergi ja Tarveli.⁶³ Seetõttu osutus vajalikuks Cederberg sügisel veel kolmandatki korda Tartusse kutsuda, mis andis ühtlasi Liivile võimaluse oma eksam lõpuks ära anda.⁶⁴ Ja kuigi selle kohta kindlad andmed puuduvad, on tõenäoline, et samal korral sooritas doktorieksami ka Tarvel, sest edaspidi eksamist Cederbergiga enam juttu ei tehtud. Seda näib kinnitavat ka filosoofiateaduskonna esildis ülikooli valitsusele 1931. aasta septembrist, milles mainitakse Kruusi väitekirja kaitsmisele lisaks kaht Cederbergi osalusel vastu võetud doktorieksamit.⁶⁵ Igal juhul olid need viimased doktorieksamid Tartu ülikoolis, mille komisjonidesse endine Eesti ja Põhjamaade ajaloo professor osalema määrati. Edaspidi polnud see enam vajalik, sest 1931. aasta lõpuks olid kõik uued doktorid akadeemilistesse ametitesse määratud – Kruus Eesti ja Põhjamaade ajaloo professorina, Sepp samas õppetoolis dotsendina ning Vasar üldajaloo dotsendina.⁶⁶ See tähendas, et nüüd olid nad kõik nii sisuliselt kui ka vormiliselt õigustatud tulevaseid doktorieksamineerima. Võimalus selleks tekkis aga alles 1938. aastal.⁶⁷

Niisiis polnud selles midagi eriskummalist, et Cederbergi hiljem enam doktorieksameile ei palutud. Ometi tekib siinkohal küsimus: kuidas oleks filosoofiateaduskond talitanud juhul, kui doktorandid – iseäranis Vasar ja Sepp – ei oleks endise professori kaasamist eksamikomisjonidesse sedavõrd nõudlikult taotlenud? Pole võimatu, et üldise majandusliku kitsikuse olukorras oleks püütud läbi saada oma professoritega – kolmeliikmelisse komisjoni kuulunuks ajaloolasena kindlasti Tarvel, ent ülejäänuteks oleks võidud vabalt määrata hoopis teiste erialade õppejõud. Seda enam, et olemasolevad, olgugi et lünklikud andmed ei näita, et filosoofiateaduskonna teistel erialadel oleks doktorieksami komisjonidesse kaasatud endisi välisõppejõude. Seega võib järeldada, et eksaminandide initsiatiivil Cederbergi osalemiseks komisjonides oli oluline roll. Samas ei saa unustada aga ka Cederbergi enda valmidust – nagu 1930. aasta kevadel dekaani või professor Suitsuga peetud kirjavahetus näitab – ja lausa aktiivset soovi tulla doktorieksameid vastu võtma ka siis, kui ametlikku kutset ei esitata.

⁶¹ Samas, Liiv Cederbergile, 12.05.1931.

⁶² RA, EAA.5311.3/51.867, l. 68, Kruusi suulise doktorieksami protokoll, 30.05.1931.

⁶³ RA, EAA.2100.5.156, l. 150p–151, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 30.05.1931.

⁶⁴ KA, Cederberg 5, Liiv Cederbergile, 12.10.1931.

⁶⁵ RA, EAA.2100.2.83, l. 183, TÜ filosoofiateaduskonna esildis ülikooli valitsusele, 4.09.1931.

⁶⁶ RA, EAA.2100.5.156, l. 191p–192, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 11.11.1931.

⁶⁷ RA, EAA.2100.11.13, l. 191, TÜ filosoofiateaduskonnas doktorikraadi omandanute nimekiri 1924–1944.

Cederberg doktoriväitekirjade retsensendi ja oponendina 1931. aastal

Nagu eespool märgitud, kaitsti vabariigiaegse Tartu ülikooli filosoofiateaduskonnas kokku kakskümmend kaks doktoriväitekirja, neist viis enne 1931. aastat.⁶⁸ Nii nagu doktorieksamite puhul, oli ka väitekirjade akadeemilise tõsiseltvõetavuse seisukohast vältimatu, et nende hindajateks ja oponendid oleksid doktorikraadiga professorid ja dotsendid.

1930. aastatel filosoofiateaduskonnas toimunud väitekirjade kaitsmiste puhul (vt tabel) torkab silma asjaolu, et välismaiseid (*resp.* soome) teadlasi – ja mitte ainult neid, kes olid varem Tartu ülikoolis ametis olnud – kaasati oponenditena vaid erialadel, kus 1920. aastatel oli õppe- ja teadustööd juhtinud välisõppejõud, see tähendab ajaloos, arheoloogias ja etnograafias. Viimase kahe valdkonna puhul oli see tavaks veel 1930. aastate lõpuski, kuna nii arheoloogia kui ka etnograafia professorid⁶⁹ olid vakantsed vastavalt 1938. ja 1939. aastani, mil tulevased professorid kaitsesid ära oma väitekirjad. Seni tuli filosoofiateaduskonnal paluda väitekirjade retsensendiks-oponentideks omade puudumisel soome professoreid. 1938. aasta märtsis oli Harri Moora doktoritöö retsensendiks Kruusi ja kreeka filoloogia professori Pärtel Haliste kõrval ka endine Tartu ülikooli Eesti ja naabermaade muinasteaduste (*resp.* arheoloogia) professor Aarne Michael Tallgren⁷⁰ ning kui töö oli kaitsmiseks kõlblikuks tunnistatud, paluti Tallgren kaitsmisele ka oponendiks.⁷¹ Ehkki Tallgren oli 1925. aasta lõpus professuurist loobunud, käis ta järgnevatel aastatel filosoofiateaduskonna palvel regulaarselt Tartus nii üliõpilasi eksamineerimas kui ka arheoloogiakabinetti korraldamas.⁷²

Samuti kaitsesid 1938. aastal oma väitekirjad kaks etnograafi – Ferdinand Linnus ja Gustav Ränk. Kui varem oli filosoofiateaduskonna hädast välja aidanud endine Tartu ülikooli dotsent ja hilisem Helsingi ülikooli professori kt Ilmari Manninen, kes oli 1932. aastal vastu võtnud ka Linnuse doktorieksami, siis pärast tema ootamatut surma 1935. aasta suvel tuli leida teisi välisteadlasi, kes doktoritööd kaitsmiskõlblikuks tunnistaksid ning seejärel ka avalikel kaitsmistel oponenditena üles astuksid. Nii otsustaski filosoofiateaduskond 1938. aasta märtsis Linnuse väitekirja retsensendideks määrata Moora (kes ise promoveerus alles aprilli lõpus) ja Helsingi ülikooli etnograafia dotsendi Kustaa Vilku,⁷³ kes soostus noore eesti kolleegi väitekirja nii

⁶⁸ RA, EAA.2100.11.13, l. 191–191p, TÜ filosoofiateaduskonnas 1924–1944 doktoriks promoveeritute nimekirj.

⁶⁹ Etnograafia dotsentuur muudeti professuuriks 1938. aastast kehtima hakanud Ülikoolide seadusega. Vt Ülikoolide seadus. – RT 1937, 78, 1479.

⁷⁰ RA, EAA.2100.5. 160, l. 128p–129, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 10.03.1938.

⁷¹ Samas, l. 107p–108, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 30.03.1938.

⁷² RA, EAA.2100.2.1176, l. 77, TÜ filosoofiateaduskonna esildis ülikooli valitsusele, 19.12.1928.

⁷³ RA, EAA.2100.5.160, l. 122p–123, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 30.03.1938.

arvustama⁷⁴ kui ka kaitsmisel oponeerima.⁷⁵ 1938. aasta sügisel, kui päevakorrale tuli ka Ränga väitekirja retsenseerimine ja kaitsmine, pidas filosoofiateaduskond taas vajalikuks Soome poole vaadata. Sedakorda otsustati pöörduda Helsingi ülikooli soome-ugri etnograafia professori Albert Hämäläineni poole (ja kui too ei peaks nõustuma, siis uuesti Vilkunat paluda), teiseks retsensendiks taas Moora.⁷⁶ Ka Hämäläinen nõustus nii retsenseerimisega⁷⁷ kui ka oponeerimisega kaitsmisel.⁷⁸ Need olid ka kaks ainsat juhtumit, mil väitekirja retsensentideks ja kaitsmise oponentideks olid (välis)teadlased, kel polnud Tartu ülikooliga varasemat teenistuslikku suhet. Seega olenes välisprofessorite kaasamine väitekirjade retsenseerimisele otseselt sellest, kas konkreetsete (või väga lähedaste) erialade professorid-dotsentuurid olid täidetud või mitte.

Sarnaselt doktorieksamitega tuli Cederbergil ka väitekirju retsenseerida ja kaitsmistel oponendina esineda rohkem kui ühelgi teisel endisel välisõppejõul – 1931. aasta jooksul promoveerus ju koguni kolm tema õpilast-juhendavat. Ja nagu eespool viidatud, sundis akadeemiliste ametikohtade peatne täitmine kõiki kolme Eesti ja Põhjamaade dotsentuurile kandideerijat kiirustama ning tekitas konkurentsi, milles Vasar ja Sepp Kruusi positsiooni nõrgendamiseks aktiivselt Cederbergilt toetust otsisid. See tähendas, et vähemalt kaks esimest olid päris kindlasti huvitatud sellest, et endine professor oleks kaasatud nende väitekirjade hindamisel nii arvustaja kui kaitsmisel oponeerijana. Kas ja kui suur osa oli promoveerujatel selles, et filosoofiateaduskond Cederbergi osalemist tarvilikuks pidas, püüangi järgnevalt selgitada.

1930. aasta aprillis, vahetult enne Kruusi dotsendiks valimist, kirjutas Vasar endisele professorile, et ta kaaluvat väitekirja kaitsmise aja osas kahte võimalust – kas mais, kui Cederberg tema doktorieksami vastuvõtmiseks Tartusse tuleb, mis tähendaks kaitsmist käsikirja põhjal (ehkki filosoofiateaduskonna eksamimäärus nägi üldiselt ette, et kui teaduskonnale võib esitada dissertatsiooni käsikirjana, siis kaitsmiseks peab väitekiri olema trükitud kujul⁷⁹), või siis sügisel. Viimasel juhul pelgas ta, et Cederbergi spetsiaalselt selle jaoks Tartusse kutsumine võib osutuda keeruliseks. Sepal seevastu olnud töö juba trükitud.⁸⁰ Mäletatavasti murdis Sepp aga 1930. aasta aprillis puusa, ja ehkki doktorieksam sai tal koos Vasaraga maikuus sooritatud, muutus väitekirja kaitsmine kohe trauma järel küsitavaks.⁸¹ Ka Vasara promotsioon kaotas peagi aktuaalsuse, sest mai alguses sai ta Cederbergilt koos paranduste ja märkustega tagasi alles dissertatsiooni esimese trükipoogna korrektuuri,

⁷⁴ RA, EAA.2100.2.564, l. 171, Vilku TÕ filosoofiateaduskonnale, 3.01.1938.

⁷⁵ RA, EAA.2100.5.160, l. 103p–104, TÕ filosoofiateaduskonna avaliku koosoleku protokoll, 21.05.1938.

⁷⁶ Samas, l. 66p–67, TÕ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 26.09.1938.

⁷⁷ RA, EAA.2100.1.13785, l. 78, Hämäläinen TÕ filosoofiateaduskonnale, 4.10.1938.

⁷⁸ RA, EAA.2100.5.160, l. 27p–28, TÕ filosoofiateaduskonna avaliku koosoleku protokoll, 19.11.1938.

⁷⁹ RA, EAA.2100.5.293, l. 35, määrused eksamite kohta filosoofiateaduskonnas [1928].

⁸⁰ KA, Cederberg 5, Vasar Cederbergile, 6.04.1930.

⁸¹ Samas, Vasar Cederbergile, 20.04.1930.

samal ajal kui suurem osa ülejäänud poognaid oli alles trükikojas.⁸² Kuna eksamid olid sooritatud, määras filosoofiateaduskond 28. mail mõlema väitekirja retsensentideks Cederbergi ja Tarveli.⁸³

Eksamite sooritamise ja retsensentide määramise järel vähenes suhtluse aktiivsus Cederbergi, Sepa ja Vasara vahel viimaste kuudega võrreldes tunduvalt, ka väitekirjad tulid uuesti teemaks alles oktoobris, kui Cederberg päris Vasaralt, miks too pole saatnud talle järgmisi korrektuurpoognaid.⁸⁴

Vastuses Cederbergile kinnitab Vasar, et oli saatnud seni trükitud poognad talle lugeda juba septembris, kuid ilmselt olid need postis kaduma läinud. Selleks ajaks olnud valmis juba üksteist poognat, vaid kolme viimast polnud tal veel õnnestunud trükikojast kätte saada.⁸⁵ Paar nädalat hiljem on Vasar saanud parandustega korrektuurid juba Cederbergilt tagasi ning lubab saata juhendajale peagi uusi poognaid, ühtlasi pidavat ta trükikoda aina tagant kiirustama. Konkurente mainides märgib Vasar, et Kruusi väitekirja tulevat trükist veel samal novembrikuul, kuid jaanuariks ei ole ta veel kindlasti – nagu ilmselt ka Tarvel ja Liiv – valmis eksamit andma. Seega olevat tema ja Sepp ainsad, kes jaanuaris promoveeruda sooviksid. Dotsentuuri täitmise küsimus olevat aga päevakorrast maas.⁸⁶

Vähem kui nädal aega hiljem teatas Vasar professorile, et teaduskond plaanivat järgmisel koosolekul siiski nii Eesti ja Põhjamaade ajaloo dotsentuuri kui ka professuuri vakantseks kuulutada. Dekaan Ramuli sõnul ei toimuvat valimised aga enne 1. märtsi, mistõttu ei olevat Sepal ja Vasaral tema hinnangul põhjust dissertatsioonide kaitsmisega kiirustada. Ent kui Vasar uurinud, mis saab siis, kui jaanuaris eksamitegijaid ei ole, arvanud Ramul, et sel juhul oleks otstarbekam oponentideks määrata Tarvel ja Kruus. Selline seisukoht ärritas mõlemat promoveeruda soovijat, kes seletanud vastuseks, et nad „milgil tingimisel niisuguse komöödiaga nõus ei saa olla“. Kurtes, et Kruus ja Tarvel polevat tema vastu „mitte alati küllalt korrektsed“ olnud, avaldas Vasar professorile kartust, et Kruus võiks „nõuda eriti pikka aega sellega [väitekirjaga – *M. T.*] tutvumiseks; ja kui tähtaeg kindlaks määratakse, siis ei ole ma kindel, et promotsioonipäevaks üks või mõlemad oponentid haigeks ei jää“. Kohtumisel Ramuliga teatanud Vasar talle lõpuks, et talle pole sugugi ükskõik, „kas oponentideks on asjatundjad, või isikud, kes doktorieksameidki pole teinud ja ei tunne keelt, milles suurem osa mu allikatest“, ning ähvardanud vajaduse korral promoveeruda mõne teise ülikooli juures. Samuti rõhutanud mõlemad doktorandid, et Cederberg ei pruugi veebruari lõpus vaba olla, kuid see polnud Ramulit kõigutanud. Siiski oli ta lubanud lähemal ajal kindlaks teha, kas keegi doktorantidest tahaks enne 1. märtsi eksamit sooritada.⁸⁷

⁸² Samas, Vasar Cederbergile, 9.05.1930. Teine poogen olnud selleks ajaks küll juba murtud, kuid kolmandat polnud veel Vasargi näha saanud.

⁸³ RA, EAA.2100.5.156, l. 41p–42, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 28.05.1930.

⁸⁴ KA, Cederberg 5, Vasar Cederbergile, 12.10.1930.

⁸⁵ Samas, Vasar Cederbergile, 18.10.1930.

⁸⁶ Samas, Vasar Cederbergile, 1.11.1930.

⁸⁷ Samas, Vasar Cederbergile, 6.11.1930.

Võib arvata, et Ramuli pakutud võimalus seada oponentideks Tarvel ja Kruus oli pigem hetkeline uitmõte olukorras, kus promoveeruda soovijad end pidevalt ja ajuti agressiivseltki meelde tuletasid.

Vasara kirjadest Cederbergile nähtub, et surveavaldamine teaduskonnale jätkus. Nii teatab ta 2. detsembril, et on viimase paari nädala jooksul korduvalt dekaanile meelde tuletanud tema lubadust võimalike eksamisooritajate ajalisi eelistusi välja selgitada, mida too olevat järjepidevalt unustanud teha. Kartuses, et nende „väitekirjade vastuvõetavaks tunnistamine jääb hiljaks“, pöördunud nad koos Sepaga lõpuks professor Uluotsa ja rektor Kõpu poole, mille tulemusena lubanud ülikool neile vastu tulla ja Cederbergi jaanuaris Tartusse kutsuda. Kindluse mõttes palus Vasar professoril saata teaduskonnale mõlema väitekirja retsensioonid dekaani vastavat palvet ära ootamata – nii olevat mõlemal doktorandil rohkem alust taotleda oponentide määramist ja sellest johtuvalt ka Cederbergi Tartusse kutsumist.⁸⁸

Kuna Vasar õpetajalt vastust ei saanud, palus ta professorilt nädalapäevad hiljem uuesti retsensioone, et Cederbergi Tartusse kutsumine saaks kindlasti enne jõule ära otsustatud.⁸⁹ Paar päeva hilisemast Sepa kirjast selgub, et Kruusil olnud väitekirja valmis ning ilmselt juba ka juhendajale saadetud.⁹⁰ Viimase kohta paraku andmed puuduvad. Mis puutub võimalikesse doktorieksami sooritajatesse, siis lootis vähe-malt Liiv sellega kevadtalvel ühele poole saada.⁹¹

Kiri retsensientidele saadeti viimaks ära 29. detsembril 1930, nüüd juba dekaani kohusetäitja Tarveli⁹² allkirjaga.⁹³ Vasar reageeris sellele kibeda märkusega, et „[n]ähtavasti on nüüd need härrad, kes igal hinnal selle kirja väljasaatmist tahtsid takistada, tarviliku viivituse kätte saanud“.⁹⁴ Nimelt oli vahepeal selgunud, et Liiv, Kruus ja Tarvel soovivad sooritada eksami juba veebruaris. Samas polnud Vasara enda väitekirja ikka veel täielikult trükitud, mistõttu ta käivat aina trükikoda torkimas.⁹⁵

Hoolimata sellest, et Cederberg polnud Vasara väitekirja valmiskujul näinud, tuli ta talle ja Sepale – ja õieti ka filosoofiateaduskonnale – vastu ning teatas juba 5. jaanuaril, et on töödega (Vasara omaga käsikirjas) tutvunud ning „need hästi vastavad neile nõudmistele, mis seatakse doktoriväitekirjadele Tartu Ülikoolis“. Samas märkis Cederberg, et kuna dekaan Ramul polnud talle 28. mail langetatud

⁸⁸ Samas, Vasar Cederbergile, 2.12.1930.

⁸⁹ Samas, Vasar Cederbergile, 11.12.1930.

⁹⁰ Samas, Sepp Cederbergile, 14.12.1930.

⁹¹ Samas, Liiv Cederbergile, 22.12.1930.

⁹² KA, Cederberg 67, TÜ filosoofiateaduskonna dekaani kt Tarvel Cederbergile, 29.12.1930; KA, Cederberg 5, Saareste Cederbergile, 29.12.1930; RA, EAA.2100.5.156, l. 82p–83, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 15.12.1930. Ramul, kellele heideti ette, et ta pole suutnud riigi kärpepoliitikale piisavalt aktiivselt vastu seista, et takistada õppetoolide koondamist filosoofiateaduskonnas, solvus ja palus 15. detsembril end uuest aastast alates ametist vabastada. Ramuli asemele valiti Haliste.

⁹³ RA, EAA.2100.2b.12, l. 89, TÜ filosoofiateaduskonna dekaan Cederbergile, 29.12.1930.

⁹⁴ KA, Cederberg 5, Vasar Cederbergile, 29.12.1930.

⁹⁵ Samas.

otsusest teda retsensendiks valida teada andnud, ei olnud tal varem võimalik filosoofiateaduskonna palvet täita.⁹⁶ Eelnevast nähtub, et vaatamata Vasara soovile esitas endine professor oma arvamuse tema töö kohta alles pärast dekaanilt vastava palve saamist. Sellest võib järeldada, et Cederberg ei soostunud teaduskonna tagant kiirustamises osalema.

Uuesti kuulis Cederberg Vasarast jaanuari keskel, mil too andis teada, et on saanud trükikojast kätte ka oma väitekirja 20. poogna, mille nüüd retsensendile saadab.⁹⁷ Ilmselt ei teadnud Vasar sel hetkel veel, et professor oli oma seisukoha väitekirjade kaitsmisele lubamiseks juba 5. jaanuaril teaduskonnale ära saatnud.⁹⁸ Sepp aga tänab nädalapäevad hiljem Cederbergi soodsa hinnangu eest, sest „nüüd saab asja jälle edasi arendada“.⁹⁹

28. jaanuaril 1931 toimunud filosoofiateaduskonna koosolekul valitigi mõlema väitekirja kaitsmise oponentideks Cederberg ja Tarvel.¹⁰⁰ Mäletatavasti otsustati samal koosolekul Cederberg ka kevadel Tartusse kutsuda,¹⁰¹ millest pärast ülikooli valitsuse nõusoleku saamist professorit viivitamata teavitati.¹⁰² Ometi kurtis Sepp veel 4. veebruaril, mil ametlik kutse välja saadeti, et oli pidanud teaduskonda selleks survestama.¹⁰³ Teisalt oli ülikooli valitsus langetanud vastava otsuse alles 30. jaanuaril.¹⁰⁴

Kui juba kutse sai hilinemisega välja saadetud, siis promotsioonikuupäeva osas tuli Cederbergil 11. veebruaril ise telegrammiga dekaani poole pöörduda,¹⁰⁵ ja ka siis saabus vastus alles viis päeva hiljem.¹⁰⁶

Filosoofiateaduskonna avalik koosolek Sepa väitekirja kaitsmiseks toimus 26. veebruaril ning kestis neli tundi, milles polnud midagi erandlikku.¹⁰⁷ Pärast Cederbergi¹⁰⁸ ja Tarveli¹⁰⁹ esitatud retsensioone väitekirja kaitsmise kohta, mis ei olnud just ülearu kiitvad, andis teaduskond 3. märtsil Sepale doktorikraadi.¹¹⁰ Pole teada, millal täpselt kadus päevakorrast Vasara veebruarikuise promoveerumise

⁹⁶ RA, EAA.2100.2b.12, l. 90–90p, Cederbergi retsensioon Sepa ja Vasara väitekirjadele, 5.01.1931.

⁹⁷ KA, Cederberg 5, Vasar Cederbergile, 10.01.1931.

⁹⁸ RA, EAA.2100.2b.12, l. 90–90p, Cederbergi retsensioon Sepa ja Vasara väitekirjadele, 5.01.1931.

⁹⁹ KA, Cederberg 5, Sepp Cederbergile, 12.01.1931.

¹⁰⁰ Samas, Vasar Cederbergile, 29.01.1931.

¹⁰¹ RA, EAA.2100.5.156, l. 90p–91, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 28.01.1931.

¹⁰² KA, Cederberg 5, Haliste Cederbergile, 4.02.1931.

¹⁰³ Samas, Sepp Cederbergile, 4.02.1931.

¹⁰⁴ RA, EAA.2100.4.54, l. 22p–23, TÜ valitsuse koosoleku protokoll, 30.01.1931.

¹⁰⁵ RA, EAA.2100.2b.12, l. 94, Cederberg Tartu ülikooli filosoofiateaduskonna dekaanile, 11.02.1931.

¹⁰⁶ KA, Cederberg 13, TÜ filosoofiateaduskonna dekaan Cederbergile, 16.02.1931.

¹⁰⁷ RA, EAA.2100.5.156, l. 105p–106, TÜ filosoofiateaduskonna avaliku koosoleku protokoll, 26.02.1931.

¹⁰⁸ KA, Cederberg 67, Cederbergi retsensioon Sepa doktoriväitekirjale ja selle kaitsmisele, 28.02.1931.

¹⁰⁹ RA, EAA.2100.1.14453, l. 56, Tarveli retsensioon Sepa doktoriväitekirjale ja selle kaitsmisele, 3.03.1931.

¹¹⁰ RA, EAA.2100.5.156, l. 107p–108, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 3.03.1931.

küsimus (4. veebruaril Cederbergile saadetud kutses oli see veel kirjas¹¹¹) – tõenäoliselt jäi asi lõpuks selle taha, et töö ei saanud õigeks ajaks trükitud. Samas on kaheldav, et paarikümne poogna pikkuse dissertatsiooni trükkimiseks sai kuluda enam kui aasta. Pigem võib arvata, et Vasaral nappis alates 1930. aasta kevadsemestrist korrektuuride lugemiseks aega – oli ta ju võtnud endale lisaks muudele kohustustele nädalas nelja tunni jagu loenguid, et Kruusi ja Sepaga konkurentsist püsida.¹¹² Ent kuna aasta algusest oli teada, et Cederberg sõidab Tartusse ka kevadel, jäi talle paar-kolm kuud n-ö armuaega.

Uuesti söandaski Vasar juhendaja poole pöörduda aprilli algul, mil lubas Cederbergile saata ühe esimestest dissertatsiooni trükitud eksemplaridest. Kaitsmist ta seejuures ei maininud.¹¹³ Tegelikult sai Cederberg köidetud trükise alles mais ja sedagi küsimise peale. Igatahes võis Vasar nüüd taas promotsiooni kõne alla võtta, paludes oponendilt võimalust väitekirja 20. mai paiku – „või kuidas see härra professorile rohkem sobib“ – ära kaitsta.¹¹⁴ Kui doktorieksamite ja üheaegselt Sepaga plaanitud väitekirjade kaitsmise eel sai Cederberg Vasaralt kirju väga sageli, siis nüüd, vahetult enne promotsiooni kirjutas too vaid paar korda. Seepärast pole tagantjärele võimalik selgitada, kas ja mil määral pidi promovend nüüd filosoofiateaduskonda tagant torkima, et jaanuaris vastu võetud otsus täidetak. Seda just seetõttu, et mäletatavasti olid Tarvel ja Liiv mai keskpaigaks doktorieksami sooritamistest kindlalt loobunud, Kruus aga kahtles selle võimalikkuses tõsiselt. Ehkki Cederberg suutis vähemalt Kruusi üsna viimasel hetkel ümber veenda, on ilmne, et endine professor oleks Tartusse kutsutud ka ainult väitekirja kaitsmist oponeerima. Nimelt väitis Vasar 14. mail saadetud kirjas, et dekaani sõnul ei tehta promoveerumiseks senise plaani järgi takistusi ka siis, kui eksaminande ei peaks leiduma.¹¹⁵ Seega pidi Cederbergi kevadine Tartusse tulek olema eelnevalt sedavõrd kindlalt kokku lepitud, et aprillis-mais talle eraldi kutset ei saadetudki. Huvitaval kombel pole õnnestunud leida märki isegi selle kohta, kuidas teda Vasara kaitsmise kuupäevast informeeriti. Vasara aktiivsust arvestades võis ta seda muidugi ise teha, kas või telefonitsi.

28. mail toimunud filosoofiateaduskonna spetsiaalsel avalikul koosolekul kaitses Vasar kolme ja poole tunnise väitlusega oma dissertatsiooni¹¹⁶ ning pärast Cederbergi¹¹⁷ ja Tarveli kirjalike hinnangute ettelugemist kaitsmise edukuse kohta

¹¹¹ KA, Cederberg 5, TÜ filosoofiateaduskonna dekaan Cederbergile, 4.02.1931.

¹¹² Samas, Vasar Cederbergile, 22.02.1930.

¹¹³ Samas, Vasar Cederbergile, 8.04.1931.

¹¹⁴ Samas, Vasar Cederbergile, 4.05.1931.

¹¹⁵ Samas, Vasar Cederbergile, 14.05.1931.

¹¹⁶ RA, EAA.2100.5.156, l. 144p–145, TÜ filosoofiateaduskonna avaliku koosoleku protokoll, 28.05.1931.

¹¹⁷ KA, Cederberg 67, Cederbergi retsensioon Vasara väitekirjale ja selle kaitsmisele [vahemikus 28.–39. V 1931].

andis teaduskond 30. mail talle doktorikraadi.¹¹⁸ Ja kuna samal päeval oli oma doktorieksami õiendanud ka Kruus,¹¹⁹ lubati temagi väitekirja pärast Cederbergi ja Tarveli seisukohtade¹²⁰ ära kuulamist kaitsmisele, määrates samad mehed ka oponendideks.¹²¹ Cederbergile tähendas see samal aastal veel kolmandatki korda Tartusse sõitmist, mille vastu tal vaevalt midagi oli. Seegi kord pöördus filosoofiateaduskond oponendiks määramise ametliku teadaandega professori poole hilinemisega, õieti lausa keset suve.¹²² Ka promotsiooni kuupäeva sai Cederberg teada napilt paar nädalat enne selle toimumist.¹²³

Seega oli Kruus juuli keskpaigas kutse väljasaatmise pärast põhjusega mures ning käis ülikooli kantseleis kontrollimas, kas kiri on ikka professorile ära saadetud. Et aga dekaan Haliste oli puhkusel ja ka kantselei sekretär ei teadnud midagi täpsemat, palus Kruus kutse dekaani asetäitjal Mooralt välja saata.¹²⁴ Küllap Kruusi järelepärimine tingiski lõpuks ametlikult Cederbergi poole pöördumise. Kindluse mõttes otsustas Kruus professorit sellest ka eraviisiliselt teavitada, uurides samas, kas tolele sobiks, kui kaitsmine toimuks septembri lõpus. Ja kuigi ta oli jõudnud väitekirjast juba trükieksemplari ära saata, plaanis ta lähipäevil Soome sõites Cederbergiga ka kohutada. Ühtlasi kasutas Kruus võimalust õpetajat veel kord tänada kevadel võimaldatud doktorieksami eest, mistõttu võivat ta nüüd „märksa rahulikuma südamega anduda oma teisele uurimistööle, millest loodan omajagu kasu eesti ajaloo-uurimisele“.¹²⁵ Edasi läks kõik ilmselt plaanipäraselt, sest Soomes ringi rännates ja sealsete kihelkondade ajalooga tutvudes on Kruus professorile vaid tervitusi saatnud.¹²⁶

Järgmisena kuuliski Cederberg Kruusist alles 10. septembril, mil too andis teada, et promotsioonipäevaks on määratud 7. oktoober. Ametliku teadaande lubanud dekaan välisoponendile veel samal päeval ära saata.¹²⁷ Tõenäoliselt on Cederberg Kruusile kirjutanud ning kutse järele küsinud, sest viimase kirjast selgub, et ametlik kutse oli välja saadetud alles kaks päeva varem, st poolteist nädalat hiljem kui lubatud. Viivituse täpset põhjust Kruus ei teadnud, arvas vaid, et küllap polnud kantselei meelest sellega kiiret.¹²⁸ Et kindel olla, teatas Kruus Cederbergile veel ka telegrammiga, et ametlik kutse on teel.¹²⁹ Nagu näha, ei viivitatud kutse saatmisega „kuritahtlikult“

¹¹⁸ RA, EAA.2100.5.156, l. 150p–151, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 30.05.1931.

¹¹⁹ RA, EAA.5311.3/51.867, l. 68, Kruusi suulise doktorieksami protokoll, 30.05.1931.

¹²⁰ Samas, l. 66, Cederbergi retsensioon Kruusi doktoriväitekirjale, 29.05.1931; Samas, l. 67, Tarveli retsensioon Kruusi doktoriväitekirjale, 30.05.1931.

¹²¹ RA, EAA.2100.5.156, l. 150p–151, TÜ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 30.05.1931.

¹²² RA, EAA.2100.2b.12, l. 97, TÜ filosoofiateaduskonna dekaan Cederbergile, 20.07.1931.

¹²³ KA, Cederberg 67, TÜ filosoofiateaduskonna dekaan Cederbergile, 19.09.1931.

¹²⁴ KA, Cederberg 5, Kruus Cederbergile, 15.07.1931.

¹²⁵ Samas.

¹²⁶ Samas, Kruus Cederbergile, 25.07.1931; Samas, Kruus Cederbergile, 28.07.1931.

¹²⁷ Samas, Kruus Cederbergile, 10.09.1931.

¹²⁸ Samas, Kruus Cederbergile, 21.09.1931.

¹²⁹ KA, Cederberg 13, Kruus Cederbergile, 21.09.1931.

Otto Liiv 1920. aastate alguses.
RA, ERA.2100.1.7951

mitte vaid Sepa ja Vasara, vaid ka Kruusi promoveerumise puhul. See-kordse käigu eest määras ülikool endisele professorile tasuks 175 krooni.¹³⁰

Kruusi promoveerumine toimus kavakohaselt 7. oktoobril, mil väitekirja tutvustamine ja sellele järgnenud väitlus võttis sarnaselt Vasara ja Sepa kaitsmisega aega umbkaudu neli tundi.¹³¹ 14. oktoobril andis filosoofiateaduskond pärast oponentide kirjalike arvustustega¹³² tutvumist Kruusile doktorikraadi.¹³³

Kruusi väitekirja oli viimane, mida Cederbergil retsenseerida ja oponeerida paluti. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli tegevuse lõpuni 1940. aastal kaitses doktoritöö veel vaid kaks Cederbergi juhendatavat-õpilast – Otto Liiv 1935. aastal ja Artur Soom 1940. aasta mai keskel. Ehkki ka Liiv soovimiseks väitekirja palju varem lõpetada

ning kaitsta, lükkus see neli-viis aastat edasi. Siin sai eeskätt põhjuseks tema suur töökoormus alates 1929. aasta sügisest, mil ta asus Riigi Keskarhiivi etteotsa.¹³⁴ Kuid oma osa oli ka terviseprobleemidel, mis hakkasid endast üha enam märku andma.¹³⁵ 1935. aasta kevadtalvel sai doktoritöö¹³⁶ siiski kaante vahele ning selle retsensentideks määrati arusaadavalt juba dotsendid Sepp ja Vasar. Nende oponeerimisel toimus 11. mail ka Liivi promoveerumine.¹³⁷ Küll aga soovimiseks Liiv, nagu ta Cederbergi õnnitlustele vastates märgib, et külalisena oleks kaitsmisel viibinud ka juhendaja.¹³⁸ Seda kindlasti selgi põhjusel, et Cederbergi ja Liivi ühendas kuni viimase surmani väga lähedane sõprus. Ka Soomi väitekirja valmimine venis kõikvõimalike muude

¹³⁰ RA, EAA.2100.2.83, l. 140, TÕ filosoofiateaduskonna esildis ülikooli valitsusele, 4.09.1931.

¹³¹ RA, EAA.2100.5.156, l. 168p–169, TÕ filosoofiateaduskonna avaliku koosoleku protokoll, 7.10.1931.

¹³² KA, Cederberg 67, Cederbergi retsensioon Kruusi väitekirjale ja selle kaitsmisele, 10.10.1931.

¹³³ RA, EAA.2100.5.156, l. 170p–171, TÕ filosoofiateaduskonna koosoleku protokoll, 14.10.1931.

¹³⁴ P. Pirsko. Otto Liivi elulugu. – Otto Liiv. Ajaloouurimise allikail. Tartu, 2019, lk 9–12.

¹³⁵ Vt P. Pillak. Otto Liiv 100. – Tuna 2005, 4, lk 152–154.

¹³⁶ Vt T. Rosenberg. Ajaloolane ja arhivaar Otto Liiv Tartu ülikooli teadusliku stipendiaadina. – Tartu ülikooli ajaloo küsimusi XVI, 1985, lk 116.

¹³⁷ RA, EAA.2100.5.158, l. 43p–44, TÕ filosoofiateaduskonna avaliku koosoleku protokoll, 11.05.1935.

¹³⁸ KA, Cederberg 6, Liiv Cederbergile, 26.05.1935.

*Arno Rafael Cederberg koos abikaasa Solfridiga (tagaistmel) 1920. aastate lõpul Tartumaal Laius-Tähkveres.
Soome rahvusarhiiv*

ülesannete tõttu (eeskätt töö Narva arhiivis),¹³⁹ kuid sai siiski kaitstud 1940. aasta mais, retsensentideks-oponentideks Sepp ja Liiv.¹⁴⁰

Nagu eelnev kujukalt näitab, tingis Cederbergi tihe ülesastumine retsensendi ja oponendina väitekirjade hindamisel ja kaitsmisel asjaolu, et kaitsjaid sattus lühikesse ajaperioodi, laias laastus ühe kalendriaasta sisse lausa kolm ning ülikoolist polnud ajaloolastest peale Tarveli kedagi (ja temagi vahest mitte esimese retsensendi ja oponendina), kel olnuks võimekust doktoritöid adekvaatselt hinnata. Nii oli igati loogiline – nagu Tallgrenigi puhul – pöörduda hiljuti ülikoolist lahkunud professori poole. Kas Vasara ja Sepa pidev filosoofiateaduskonnale pealekäimine tagas tingimata Cederbergi kaasamise, on enam kui küsitav. Samuti pole ühtki tõendit selle kohta, nagu võinuks teaduskond panna doktorante üksteise väitekirju retsenseerima ja oponeerima, mis olnuks juba akadeemilises mõttes nonsens. Promoveerumisega oli kiire eeskätt doktorantidel ja ei saa väita, et filosoofiateaduskond oleks kellegi puhul seda takistanud. Teaduskonna vaatepunktist oli oluline koondada ühte võimalikult lühikesse ajaperioodi võimalikult palju põhjuseid, miks Cederbergi Tartusse kutsuda – seda nii finantsilise säästlikkuse (parasjagu oli ülemaailmne majanduskriis) kui ka professori aja kokkuhoiu huvides.

¹³⁹ Vt A. Soom. Mälestusi. Artikleid. Toim. E. Küng, H. Tamman. Tartu, 1996, lk 99–107.

¹⁴⁰ RA, EAA.2100.1.14928, l. 55, väljavõte TÜ filosoofiateaduskonna 4.05 avaliku koosoleku protokollist, 9.05.1940.

Kokkuvõtteks

Mitmele erialale Tartu ülikooli filosoofiateaduskonnas panid 1920. aastate alguses aluse välismaalt kutsutud õpetlased. Kuna eestlastest järelkasvu kasvatamine võttis aega, tarvitati nende abi tihtipeale ka pärast nende ametist lahkumist – seda eelkõige magistritööde hindamisel, suuliste doktorieksamite vastuvõtmisel ning väitekirjade retsenseerimisel ja oponeerimisel. Kuigi nende tuge ja nõu läks ajapikku tarvis järjest vähem, oli see vältimatu seni, kuni noored eesti teadlased said viimaks asuda sageli just nende jaoks vakantsetena hoitud professori- ja dotsendikohtadele.

Kui endise läänemeresoome keelte professori Kettuneni ja etnograafia dotsendi Mannineni abi vajati nende ametist lahkumise järel vaid mõnel korral, siis arheoloogiaprofessoril Tallgrenil ning Eesti ja Põhjamaade ajaloo professoril Cederbergil tuli panustada oma endiste eesti õpilaste akadeemilisse edenemisse märksa enam.

Cederbergi n-ö lahkumisjärgsed õppetöölased kontaktid Tartu ülikooliga jäid aastasest 1929–1931, kuhu mahtus nelja magistritöö retsenseerimine, viie suulise doktorieksami vastuvõtmine ning kolme väitekirja retsenseerimine ja oponeerimine. Kuna Cederbergi lahkumise järel vakantsetena hoitud Eesti ja Põhjamaade ajaloo professor ja dotsentuur täideti alles 1931. aasta lõpuks, oli filosoofiateaduskonnal nii Ülikooli seaduses kui ka teaduskonna eksamimääruses sätestatud akadeemiliste põhimõtete järgimiseks vältimatu paluda kõigil ülalnimetatud juhtudel Cederbergi abi. Oli ta ju ühelt poolt lähim valdkonna spetsialist, teiselt poolt aga toonaste promoveerujate õpetaja ja juhendaja, kes tundis nende teadustööd paremini kui keegi teine. Cederbergi teadusliku ekspertiisiga arvestati nii teadustööde retsenseerimisel-oponeerimisel kui ka doktorieksamite korraldamisel ja kuigi promoveeruda soovijad – eeskätt Vasar ja Sepp – püüdsid mõnelgi juhul jätta muljet, nagu viivitaks teaduskond doktorieksamite ja väitekirjade kaitsmise korraldamisega ega oleks valmis endist professorit sellesse kaasama, annab tehtud uurimistöö põhjust väita, et Cederbergi oleks nii retsendendi-oponendi kui ka eksamineerijana igal juhul Tartusse palutud. Küll püüdis ülikool koondada eksameid ja promoveerumisi enam-vähem ühele ajale, et minimeerida professori Tartusse kutsumisega kaasnevaid kulutusi. Teisalt pidi Cederberg vahel ka ise initsiatiivi haarama, et filosoofiateaduskond teda puudutavatest otsustest – millest ta ilmselt alati teadlik oli – talle õigeaegselt ka ametlikult teada annaks. Seega võib kokkuvõtteks sedastada, et Cederbergil oli senise tasemega ajalooõppe järjepidevuse tagamisel Tartu ülikoolis erakordselt oluline roll ka pärast tema ametist lahkumist – tema järeltulijate akadeemiliselt tõsiseltvõetav promoveerumine lõi eeldused selleks, et nad võiksid astuda täisväärtuslike teadlastena Eesti ja Põhjamaade ning üldajaloo õppetoolide professori- ja dotsendikohtadele ning jätkata Cederbergi alustatud tööd.

1924–1940 Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonnas doktorikraadi omandanud

	Eriala	Teema	Retsensendid	Oponendid
1924				
Albert Saareste	eesti keel	Leksikaalseist vahekordadest eesti murretes	L. Kettunen, J. Mark	L. Kettunen, J. Mark
1926				
Oskar Loorits	eesti ja võrdlev rahvaluule	Liivi rahva usund I	M. J. Eisen, W. Anderson	M. J. Eisen, W. Anderson
1928				
Julius Mägiste	läänemere-soome keeled	oi-, ei- deminu-tiivid läänemere-soome keelis	A. Saareste, J. Mark	A. Saareste, J. Mark
Walter Freymann	filosoofia	Platons Suchen nach einer Grundlegung aller Philosophie	K. Ramul, W. Süss	K. Ramul, W. Süss
1929				
Samuel Albert Nock	inglise filoloogia	Parallel Word Constellations in the Writings of John Milton	H. Mutschmann, G. Suits	H. Mutschmann, A. Oras
1931				
Hendrik Sepp	Eesti ja Põhjamaade ajalugu	Narva piiramine ja lahing a. 1700	A. R. Cederberg, P. Tarvel	A. R. Cederberg, P. Tarvel
Juhan Vasar	Eesti ja Põhjamaade ajalugu	Die Grosse livländische Güterreduktion	A. R. Cederberg, P. Tarvel	A. R. Cederberg, P. Tarvel
Hans Kruus	Eesti ja Põhjamaade ajalugu	Talurahva käärimine Lõuna-Eestis XIX sajandi 40-ndail aastail	A. R. Cederberg, P. Tarvel	A. R. Cederberg, P. Tarvel

	Eriala	Teema	Retsensendid	Oponendid
1934				
Peeter Arumaa	slaavi filoloogia	Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personal-pronomina	W. Anderson, E. Kieckers	E. Kieckers
Rudolf Hippius	filosoofia	Erkennendes Tasten als Wahrnehmung und als Erkenntnisvorgang	K. Ramul, W. Freymann	K. Ramul, W. Freymann
Alfred Koort	filosoofia	Beiträge zur Logik des Typusbegriffs	K. Ramul, J. Vasar	K. Ramul, J. Vasar
1935				
Otto Liiv	Eesti ja Põhjamaade ajalugu	Die wirtschaftliche Lage des estnischen Gebietes am Ausgang des 17. Jahrhunderts	H. Sepp, J. Vasar	H. Sepp, J. Vasar
August Annist	eesti ja võrdlev rahvaluule	Fr. R. Kreutzwaldi „Kalevipoeg“. Esimene osa: Kalevipoeg eesti rahvaluules	W. Anderson, G. Suits	W. Anderson, G. Suits
1937				
Moses Ziegler	juuditeadus	Das Targum Scheni nach südarbischen Handschriften	L. Gulkowitsch, E. Kieckers	L. Gulkowitsch, E. Kieckers
1938				
Harri Moora	Eesti ja naabermaade muinas-teadus	Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500 n. Chr. II. Teil. Analyse	A. M. Tallgren, H. Kruus	A. M. Tallgren

	Eriala	Teema	Retsensendid	Oponendid
Ferdinand Linnus	etnograafia	Eesti vanem mesindus I. Metsmesindus	K. Vilkuna, H. Moora	K. Vilkuna
Gustav Ränk	etnograafia	Saaremaa taluehitused I	A. Hämäläinen, H. Moora	A. Hämäläinen
1939				
Konstantin Ramul	filosoofia	Mathematik und Psychologie. Beiträge zur Geschichte und Theorie der mathematischen und der phänomenologischen Psychologie	A. Koort, W. Freymann	A. Koort, W. Freymann
Mihkel Toomse	läänemere-soome keeled	Eesti ta-, tä- verbide konsonantsest liitumisest lähemate sugukeelte taustal	A. Saareste, J. Mägiste	A. Saareste, J. Mägiste
Paul Ariste	eesti keel	Hiiu murrete häälikud	A. Saareste, J. Mägiste	A. Saareste, J. Mägiste
Juhan Tork	pedagoogika	Eesti laste intelligents	K. Ramul, A. Koort	K. Ramul, A. Koort
1940				
Arnold Soom	Eesti ja Põhjamaade ajalugu	Die Politik Schwedens bezüglich des russischen Transithandels über die estnische Städte in den Jahren 1636–1656	H. Sepp, O. Liiv	H. Sepp, O. Liiv